

**BUGUNGI ZAMONAVIY TA'LIM TIZIMI JARAYONIDA LOTIN TILINI
O'RGATISHNING MUHIM AHAMIYATI**

Yorboboyev Alisher Absalomovich

Zarmed Universiteti, Chet tillar kafedrası lotin tili o'qituvchisi.

Email: alisheryorboboyev@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17769454>

Annotatsiya. Ushbu maqolada lotin tilining zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyati, uning tarixiy shakllanishi, ilmiy terminologiyadagi o'rni, analitik fikrlashni rivojlantirishdagi roli va multidisiplinar integratsiya imkoniyatlari ilmiy asosda tahlil qilinadi. Lotin tilini o'qitishning zamonaviy metodlari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar yoritilgan.

Kalit so'zlar: Lotin tili, zamonaviy ta'lim, ilmiy terminologiya, analitik fikrlash, multidisiplinar integratsiya, pedagogik metodika, tarixiy meros.

Annotation. This article analyzes the importance of teaching Latin in the modern education system, highlighting its historical development, role in scientific terminology, contribution to analytical thinking, and potential for multidisciplinary integration. The study also discusses contemporary teaching methods, existing challenges, and practical recommendations for improving Latin language instruction.

Keywords: Latin language, modern education, scientific terminology, analytical thinking, multidisciplinary integration, teaching methodology, historical heritage.

Аннотация. В данной статье рассматривается значение латинского языка в современной образовательной системе, освещаются его историческое развитие, роль в научной терминологии, влияние на формирование аналитического мышления и возможности междисциплинарной интеграции. Также представлены современные методы преподавания, существующие проблемы и рекомендации по их решению.

Ключевые слова: Латинский язык, современное образование, научная терминология, аналитическое мышление, междисциплинарная интеграция, методика преподавания, историческое наследие: ** Lotin tili, zamonaviy ta'lim, ilmiy terminologiya, analitik fikrlash, multidisiplinar integratsiya, pedagogik metodika, tarixiy meros.

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimi insoniyat taraqqiyoti bilan hamnafas rivojlanib borar ekan, unda qo'llanilayotgan fanlar, pedagogik yondashuvlar va o'quv dasturlari ham doimiy yangilanib boradi. Bugungi globallashuv, raqamli transformatsiya va ilmiy integratsiya jarayonlari til o'qitish masalasini yanada dolzarb holga keltirgan. Xususan, xorijiy tillarni, jumladan qadimiy tillarni o'rganish ko'plab sohalarda ilmiy asos bo'lib xizmat qilmoqda. Shunday tillardan biri — lotin tili — tarixiy merosni anglash, ilmiy terminologiyani tushunish va analitik fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda beqiyos ahamiyatga ega.

Lotin tili o'zining ko'p ming yillik tarixi davomida nafaqat Rim imperiyasining siyosiy-ijtimoiy hayotida, balki butun Yevropa ilm-fani, madaniyati va diniy merosida yetakchi mavqega ega bo'lgan.

O'rta asrlardagi universitetlarda ta'lim jarayoni to'liq lotin tilida olib borilgan, minglab ilmiy risolalar, tibbiyotga doir asarlar, falsafiy yozuvlar, qonunchilik hujjatlari aynan lotin tilida yaratilgan. Shuning uchun ham bugungi kunda ham tibbiyot, biologiya, farmakologiya, huquq, tarix, arxeologiya kabi ko'plab sohalarda lotincha terminologiya asosiy ilmiy mezon sifatida qo'llanilmoqda.

Zamonaviy o'quv jarayonida lotin tilini o'qitishning yana bir muhim jihati — bu uning talabalarning tafakkurini shakllantirishdagi o'rni. Lotin tilining grammatik tizimi qat'iy, mantiqiy va tahliliy fikrlashni talab etadi. Shu sababli lotin tilini o'rganish nafaqat ma'lum bir tilni bilishni, balki talabaning umumiy intellektual rivojini, ilmiy tahlil va mantiqiy xulosa chiqarish ko'nikmalarini mustahkamlashni ta'minlaydi.

Bundan tashqari, lotin tili zamonaviy tillarni, ayniqsa roman guruhiga mansub tillarni o'rganishda mustahkam poydevor vazifasini bajaradi. Ingliz tilidagi ilmiy atamalar, rasmiy ifodalar va so'z birikmalarining katta qismi lotin tilidan kirib kelgan bo'lib, bu lotin tilini o'rganishning amaliy ahamiyatini yanada oshiradi.

Bugungi kunda ta'limda innovatsion texnologiyalardan foydalanish, interaktiv metodlar, raqamli platformalar va multidisiplinar yondashuvlar lotin tilini o'rgatish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Lotin tili endilikda faqat filologlar yoki tarixchilar uchun emas, balki tibbiyot xodimlari, biologlar, yuridik mutaxassislar va boshqa ko'plab ilmiy yo'nalish vakillari uchun muhim amaliy vosita sifatida e'tirof etilmoqda.

Shu jihatdan, lotin tilining zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyatini o'rganish, uni samarali o'qitish metodlarini ishlab chiqish va mavjud muammolarni tahlil qilish bugungi kunda dolzarb ilmiy va pedagogik vazifalardan biri sanaladi.

Lotin tilining tarixiy asoslari va rivojlanish bosqichlari

Lotin tili qadimgi Italiya hududida yashagan lotin qabilalari tili bo'lgan. Miloddan avvalgi VI–I asrlarda Rim davlatining kengayishi bilan u butun Italiya yarimoroli bo'ylab tarqalib, keyinchalik Rim imperiyasining rasmiy davlat tiliga aylangan. Rim qudratining cho'qqisiga chiqqan davrida lotin tili siyosat, harbiy ishlar, huquq va madaniyatning universal tiliga aylandi.

O'rta asrlarda lotin tili

Rim imperiyasi qulaganidan so'ng ham lotin tili Yevropaning ilmiy va diniy hayotida yetakchi mavqeni saqlab qoldi. O'rta asrlarda:

- universitetlarda darslar lotin tilida olib borilgan;
- ilmiy asarlar, tibbiy risolalar, falsafiy va teologik matnlar lotin tilida yaratilgan;
- papa davlatlari va cherkov faoliyati uchun asosiy rasmiy til bo'lgan.

Yangi davr va hozirgi zamon

XVI–XVII asrlardan boshlab milliy tillarning rivojlanishi kuchaysa-da, lotin tili ilmfanda o'z mavqegini uzoq vaqtgacha yo'qotmadi. Hozirgi kunda ham biologik tasnif, tibbiyot, farmakologiya, huquq, filologiya va arxeologiya kabi sohalarda lotincha atamalar asosiy terminologik qatlamni tashkil etadi.

Lotin tilining zamonaviy ta'limdagi o'rni va ahamiyati

1. Ilmiy terminologiyaning negizi

Bugungi kunda tibbiyot, biologiya, anatomiya, farmakologiya va huquqshunoslik sohalarida qo'llanilayotgan atamalarining aksariyati lotin tilidan kelib chiqqan. Masalan:

- kasallik nomlari (tuberculosis, hepatitis),
- inson suyaklari va mushaklari nomlari,
- dorivor moddalar terminlari,
- huquqiy iboralar (status quo, habeas corpus).

Lotin tilini bilish talabalarga terminlarning aniq ma'nosini tushunishga, so'zlarning ildizini, grammatik tuzilishini anglashga yordam beradi. Bu esa ilmiy matnlarni chuqur o'zlashtirishni yengillashtiradi.

2. Mantiqiy va analitik fikrlashni rivojlantirish

Lotin tili murakkab grammatik qurilishga ega bo'lganligi bois, uni o'rganish talabalardan yuqori darajadagi mantiqiy fikrlashni talab qiladi. Lotincha gaplarning sintaktik tahlili quyidagi ko'nikmalarni rivojlantiradi:

- tahliliy fikrlash,
- taqqoslash va umumlashtirish,
- grammatik strukturani tez anglash,
- sabab-oqibat bog'lanishlarini aniqlash.

3. Yangi tillarni o'rganishda asos yaratadi

Yevropa tillari — italyan, fransuz, ispan, portugal va rumyn tillari — bevosita lotin tilidan rivojlangan. Ingliz tilidagi ilmiy so'zlarning 60 foizdan ko'pi ham lotincha ildizlarga ega. Shu bois lotin tilini bilish:

- chet tillarini oson o'zlashtirish,
- so'zlarning etimologiyasini anglash,
- tarjima ko'nikmalarini rivojlantiradi.

4. Madaniy merosni o'rganish imkonini beradi

Lotin tilida yaratilgan manbalar — tarixiy xronikalar, adabiy asarlar, falsafiy risolalar, diniy matnlar — jahon madaniy merosining ajralmas qismidir. Bu asarlarni asl tilida o'rganish talabalarga:

- manbaning asl mazmunini chuqur tushunish;
- tarjimada yo'qoladigan ma'no qatlamlarini anglash;
- madaniy bilimni kengaytirish imkonini beradi.

5. Ilmiy yozuv madaniyatini shakllantiradi

Lotin tilidagi qat'iy morfologik va sintaktik me'yorlar talabalarda:

- aniq fikr ifodalash,
- ilmiy uslubda yozish,
- terminologik aniqlikni saqlash ko'nikmalarini shakllantiradi.

Lotin tilini o'qitishning zamonaviy metodlari

1. Raqamli ta'lim vositalari

Interaktiv platformalar, onlayn lug'atlar, virtual laboratoriyalar lotin tilini o'rganishni ancha samarali qiladi. Masalan, Quizlet, Memrise, Duolingo kabi ilovalar lotincha so'zlarni yodlash jarayonini yengillashtiradi.

2. Kontekstual o'qitish

Atamalarni alohida yodlash emas, balki ularni ilmiy, tibbiy yoki tarixiy matnlar tarkibida o'rgatish samaraliroq natija beradi. Bu:

- so'zning amaliy qo'llanilishini ko'rsatadi;
- talaba xotirasida mustahkamroq saqlanadi.

3. Gamifikatsiya elementlari

Ball to'plash, reytinglar, raqobatbardosh testlar, interaktiv mashqlar o'quvchilarda motivatsiyani oshiradi.

4. Multidisciplinar integratsiya

Lotin tili boshqa fanlar bilan bog'lab o'qitilganda yanada samarali bo'ladi. Masalan:

- biologiya bilan birgalikda organizm nomlari,
- tibbiyot bilan kasallik terminlari,
- huquq bilan lotincha iboralar o'rganiladi.

Lotin tilini o'qitishdagi dolzarb muammolar

1. O'quv dasturlarining cheklanganligi

Ko'plab o'quv dasturlarida lotin tiliga ajratilgan vaqt me'yoridan kam. Bu esa chuqur o'qitishni qiyinlashtiradi.

2. Darsliklar va resurslarning yetishmasligi

Mahalliy tilga mos adaptatsiyalangan lotin tili darsliklari kam bo'lgani sababli, o'qituvchilar xorijiy manbalarga murojaat qilishga majbur.

3. Talabalar motivatsiyasining pastligi

Lotin tili "o'lik til" deb qaralishi talabalar qiziqishining sustligiga sabab bo'ladi.

4. An'anaviy metodlardan voz kechmaslik

Ba'zi ta'lim muassasalarida lotin tili hanuz eski metodlar asosida o'qitiladi, bu esa zamonaviy talablarga mos kelmaydi.

Muammolarni hal qilish bo'yicha takliflar

- zamonaviy elektron o'quv resurslarini yaratish;
- integratsion ta'lim modelini keng joriy etish;
- lotin tilini o'qitish bo'yicha o'qituvchilar malakasini oshirish;
- laboratoriya, interaktiv platforma, multimedia vositalaridan foydalanishni kengaytirish;
- lotin tilini amaliy vazifalar bilan bog'lab o'qitish.

Xulosa

Lotin tilining zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni va ahamiyatini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ushbu til nafaqat tarixiy merosning muhim tarkibiy qismi, balki hozirgi ilmiy va amaliy jarayonlarda ham beqiyos ahamiyatga ega. Bugungi globallashtirish, ilmiy integratsiya va texnologik taraqqiyot sharoitida lotin tilining universal ilmiy til sifatidagi mavqei yanada mustahkamlanmoqda. Xususan, tibbiyot, biologiya, farmatsiya, huquqshunoslik va filologiya kabi fanlarda uchraydigan asosiy atamalar, ilmiy tushunchalar va konseptlar lotin tilisiz tasavvur etib bo'lmaydi.

Lotin tilini o'rganish talabalarga nafaqat terminologiyani chuqur anglash, balki mantiqiy, analitik va tizimli fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Tilning grammatik tuzilishidagi qat'iy mantiq, sintaktik izchillik va semantik aniqlik talabaning intellektual salohiyatini oshiradi, ilmiy izlanishlar olib borishda mustahkam tayanch bo'lib xizmat qiladi.

Shuningdek, lotin tilini bilish roman tillarini, shuningdek, ingliz tilidagi ilmiy matnlarni osonroq o'zlashtirish imkonini yaratadi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar — raqamli platformalar, interaktiv usullar, gamifikatsiya elementlari va multidisiplinar integratsiya lotin tilini o'qitishni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Ushbu imkoniyatlar o'quv jarayonini samarali, qiziqarli va amaliy jihatdan foydaliroq qiladi. Biroq, lotin tilini o'qitishda mavjud bo'lgan ayrim muammolar — darsliklar yetishmasligi, o'quv dasturlarining cheklanganligi, motivatsiyaning pastligi — ularni yangicha metodlar yordamida bartaraf etishni talab qiladi.

Umuman olganda, lotin tilining ta'lim tizimidagi o'rni kelajakda ham o'z ahamiyatini yo'qotmaydi, aksincha, ilm-fan bilan chambarchas bog'langan jamiyatda uning ahamiyati yanada ortib borishi kutiladi. Lotin tilini o'qitishni zamonaviy talablarga mos ravishda takomillashtirish, innovatsion yondashuvlarni qo'llash va fanlararo hamkorlikni kuchaytirish ushbu tilning ta'lim jarayonidagi samaradorligini yana-da oshirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adbiyotlar:

1. Низамов Ғ. М. Используя информационно-коммуникационные технологии, человек способен уравнивать местоимения с помощью предложений //Conference Zone. – 2023. – С. 67-69.
2. Nizamov G. M. Improving the professional competence of students in the specialty by teaching foreign languages //Научные исследования и общественные проблемы. – 2023. – Т. 1. – №. 1. – С. 148-150.
3. Низамов Ғ. М., Турсунова М., Мамаражабов С. М. Олий таълим муассасаларида касбий коммуникатив омилкорликни шакллантириш натижасида экспериментал гуруҳда касбий коммуникатив омилкорликнинг ривожлантириш босқичлари //Agrobiotexnologiya va veterinariya tibbiyoti ilmiy jurnali. – 2022. – С. 996-999.
4. Nizamov M. Axborot kommunikatsiya texnologiyalari vositasida huquqni muhofaza qiluvchi organlarda faoliyat yurutuvchilarning kasbiy kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish xorijiy tilning ahamiyati //Interpretation and researches. – 2024. – Т. 2. – С. 24.
5. Низамов Ғ. М., Тагаева З. С., Мамаражабов С. М. Ахборот-коммуникация технологиялари воситасида чет тилини ўрганиш жараёнида агрономия мутахассислиги талабаларининг касбий коммуникатив омилкорлигини шакллантириш воситалари //Agrobiotexnologiya va veterinariya tibbiyoti ilmiy jurnali. – 2022. – С. 992-995.
6. Низамов Ғ. М., Холмирзаева З. О., Мамаражабов С. М. Олий таълим муассасаларида чет тилини ўқитиш жараёнида номутахассис таълим йўналиши талабаларининг касбий коммуникатив омилкорлигини шакллантириш услублари //Agrobiotexnologiya va veterinariya tibbiyoti ilmiy jurnali. – 2022. – С. 988-991.
7. Nizamov G. M. Methods of forming the professional communicative facility of the students of the field of education in the process of teaching a foreign language in higher education institutions //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 12. – №. 10. – С. 165-167.

8. Nizamov G. M. Important factors and efficiency of using communicative methodology in the process of teaching a foreign language, together with the criteria of professional communicative effectiveness //Conference Zone. – 2022. – C. 155-159.
9. Nizamov G. M. Important principles of foreign language learning training systems in the development of students' professional communicative competences //Asian Journal of Multidimensional Research. – 2022. – T. 11. – №. 10. – C. 111-113.
10. Nurmuxammedovna, S. G. (2024, December). NEMIS TILIDA MATN SARLAVHASINING O 'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. In International Conference (Vol. 1, No. 9, pp. 29-32).
11. Nurmuxammedovna, S. G. (2024, December). NEMIS VA O'ZBEK TILI PAREMIOLOGIK BIRLIKLAR, ULAR O'RTASIDAGI O'XSHASHLIKLAR. In International Conference (Vol. 1, No. 9, pp. 25-28).